

Κεφάλαιο 3. Η διάγνωση των διακυβευμάτων

Εισαγωγή

Τα διακυβεύματα και οι πολυσυστημικές δυναμικές προκύπτουν από την αλληλεπίδραση των στοιχείων που ανέδειξε η εδαφική Διάγνωση (δυναμικές, αδυναμίες, τάσεις, προβλήματα, οράματα δρώντων, ομάδες πρωτοβουλιών, κτλ.). Η πολυσυστημική ανάλυσή τους είχε ως στόχο να ερμηνεύσει την τομεακή πληροφορία και να συμβάλλει στην ευρύτερη κατανόηση των διακυβευμάτων. Για να προσδιορισθούν το πλαίσιο και η κατεύθυνση των παρεμβάσεων, έπρεπε να κατανοηθούν αυτές οι δυναμικές (αρνητικές ή θετικές, τι επιφέρουν και ποιοι είναι οι συμβαλλόμενοι παράγοντες) και οι αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των τοπικών διακυβευμάτων.

Για την ανάλυση των διακυβευμάτων προσδιορίστηκαν:

- α) παράγοντες που συμβάλλουν στην τροφοδοσία του προβλήματος ή του ελλείμματος
- β) παράγοντες που συμβάλλουν στην ενίσχυση ή στην εξασθένηση του διακυβεύματος
- γ) Αρνητικές, ουδέτερες ή θετικές επιπτώσεις
- δ) δηλωμένες δεσμεύσεις (οδηγίες της Ε.Ε., Εθνικές Στρατηγικές, κτλ.)
- ε) συνδέσεις με άλλα διακυβεύματα
- στ) εμπλεκόμενοι (συντελεστές ή επωφελούμενοι ή πληττόμενοι)
- ζ) σχετική σημασία του διακυβεύματος για την Περιοχή και την Κυπριακή Δημοκρατία.

Το διακύβευμα ορίστηκαν σε δύο επίπεδα:

- α) το τοπικό διακύβευμα προσεγγίζεται ως i) διαπιστωμένο στοιχείο του οποίου η ευρύτερη δυναμική πρέπει να κατανοηθεί ή ii) έλλειμμα θεσμικό-οργανωτικό το οποίο θα πρέπει να αντιμετωπισθεί με βάση τους στόχους και τις αρχές της εδαφικής και βιώσιμης ανάπτυξης.
- β) το κεντρικό διακύβευμα προκύπτει από τη σύνθεση της πληροφορίας που προσφέρει η διάγνωση των επιμέρους διακυβευμάτων. Αναφέρεται στο σύνολο των θεμάτων που αξιολογήθηκαν (επιπτώσεις, αναζήτηση λύσεων) στη διάρκεια των Συνεδρίων με βάση τα κριτήρια που θέτει η βιώσιμη και εδαφική ανάπτυξη και την ενσωμάτωση σ' αυτά τα θέματα ιδεών υπό μορφή στόχων.

3.1 Τα μείζονα διακυβεύματα και οι μεγάλες προκλήσεις του Τροόδου

3.1.1 Τα διακυβεύματα ορεινότητας

Τα θεμέλια της ορεινής ιδιαιτερότητας τροφοδοτούν ένα προβληματισμό σχετικό με το μέλλον των ορεινών περιοχών: σαφή οικονομικά μειονεκτήματα λόγω του υψομέτρου, του κλίματος και των κλίσεων, το επιπλέον κόστος (κατασκευές, μεταφορές), ένα πρόβλημα διαχείρισης των χώρων που έχει αντίκτυπο στους φυσικούς κινδύνους και στον χαρακτήρα των ορεινών τοπίων, αλλά και η τουριστική έλξη και ελκυστικότητα για κατοίκηση. Επιπλέον, η εδαφική οργάνωση προσαρμόζεται στους γεωγραφικούς περιορισμούς της περιοχής και αντανακλά λογικές οικιστικής οργάνωσης της κοιλάδας.

Στο Τρόδος, αυτά τα κλασικά διακυβεύματα συνδέονται με την γεωμορφολογία του και προσδιορίζουν στενά τις προοπτικές του, έχοντας τις ρίζες τους κυρίως, στους ανταγωνισμούς που διαμορφώθηκαν ιστορικά και διογκώθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, μεταξύ βουνού, πεδινών και αστικών περιοχών. Αντανακλούν τις επιπτώσεις μιας άνισης ενσωμάτωσης του βουνού στο κυρίαρχο παραγωγικό πρότυπο (μετανάστευση, εγκατάλειψη της γεωργικής γης, υποβάθμιση των υπηρεσιών, κτλ.) αλλά και του διεθνούς ανταγωνισμού, της κλιματικής αλλαγής κτλ.. Πρόκειται συνεπώς, για διακυβεύματα τα οποία αντιμετωπίζει σχεδόν το σύνολο των ορεινών περιοχών της Ευρώπης και τα οποία λόγω της σημασίας τους αναγνωρίζονται και νομιμοποιούνται με την ένταξή τους στις ευρωπαϊκές πολιτικές.

Στο πλαίσιο αυτών των διακυβευμάτων, εντοπίζονται πιο εξειδικευμένα ζητήματα τα οποία αναφέρονται αυτή τη φορά, περισσότερο στις ιδιαιτερότητες του Τροόδου ως τμήμα της Κύπρου και της Μεσογείου. Αντανακλούν ιδιαίτερες καταστάσεις, προϊόν της ιστορικής κληρονομιάς αλλά και της πρόσφατης διαδικασίας ενσωμάτωσης του νησιού και του Τροόδου στην διεθνή οικονομία και στην Ε.Ε. Αποτελούν προκλήσεις για το μέλλον του Τροόδου για τις οποίες μόνο το ίδιο, η Κυβέρνηση και η Κεντρική Διοίκηση μπορούν να αναζητήσουν λύσεις στο πλαίσιο μιας βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης για την περιοχή.

Οι προκλήσεις αυτές διατυπώνονται ως εξής:

- ⇒ Με ποιο τρόπο ο χωροταξικός σχεδιασμός μπορεί να «διορθώσει» την έλλειψη λειτουργικών αξόνων λόγω περιορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων και απουσίας κεντρικών οικισμών ώστε να βελτιωθεί η λειτουργικότητα του χώρου, θεμελιωμένη στην πολυκεντρικότητα του Τροόδου;
- ⇒ Είναι δυνατό το Τρόδος να μετατρέψει τις μειονεξίες ως προς τις συνθήκες παραγωγής σε πλεονεκτήματα αξιοποιώντας τους σχετικά άθικτους λόγω μη εντατικής ανάπτυξης ιδιαίτερους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους του;

- ⇒ Είναι δυνατόν να εξασφαλισθεί η αναπαραγωγή της κληρονομιάς μέσω της ένταξής της στη διαδικασία οικοδόμησης της νέας ορεινής ανταγωνιστικής οικονομίας βασισμένη στην ενίσχυση των δεσμών με την κληρονομιά και την ταυτότητα της περιοχής.
- ⇒ Πως θα μπορούσαν να ενσωματωθούν και να αξιοποιηθούν δομές και ανθρώπινο δυναμικό που μέχρι χθες θεωρούνταν κατάλοιπο του παρελθόντος ή απολεσθέντες πόροι όπως:
  - οι ιδιαίτεροι δεσμοί που διατηρεί η περιοχή με τον απόδημο πληθυσμό της στους τομείς της διαχείρισης της γεωργικής γης, της Β' κατοικίας και των κοινωνικών και πολιτιστικών σχέσεων,
  - το πλήθος μικρών πολυδραστήριων οικογενειακών εκμεταλλεύσεων χαρακτηριστικό της μεσογειακής ορεινής γεωργίας θα μπορούσε να ενσωματωθεί σε ένα σχέδιο ταυτόχρονης αύξησης της προστιθέμενης αξίας και διαχείρισης των φυσικών πόρων;
- ⇒ Οι ιστορικές περιοχές μπορούν να συνδράμουν στην οικοδόμηση μιας νέας μορφής εδαφικής διακυβέρνησης και συμπλεγματοποίησης ή η βέλτιστη κλίμακα θα πρέπει να αναζητηθεί στο επίπεδο του Τροόδους;

3.1.2 Τοπικά Διακυβεύματα

Ο προσδιορισμός των τοπικών διακυβευμάτων με τον οποίο ολοκληρώθηκε η εδαφική διάγνωση, είχε ως στόχο να εντοπίσει τις αρνητικές ή θετικές δυναμικές αλλά και τις όποιες θεσμικές ή και οργανωσιακές ελλείψεις εντοπίστηκαν στο εσωτερικό της περιοχής ανά θεματική και στις σχέσεις της με τη Δημόσια Διοίκηση, και να τις συνδέσει με τις παραπάνω προκλήσεις. Σε κάθε περίπτωση, τα τοπικά διακυβεύματα δεν συνιστούν κατευθύνσεις αλλά διατύπωση ζητημάτων τα οποία απαιτούν χωροταξικές και αναπτυξιακές παρεμβάσεις στο πλαίσιο της στρατηγικής.

1. Πληθυσμός

- ✓ Ο υψηλός βαθμός γήρανσης του πληθυσμού προϋποθέτει για μη θετικές δημογραφικές προοπτικές μέχρι το 2030 με επιπτώσεις στην κοινωνική συνοχή (έλλειψη κρίσιμη μάζας στην εκπαίδευση, στις υπηρεσίες, στην παραγωγή)
- ✓ Σημαντικές χωρικές ανισότητες και περιθωριοποίηση των απομακρυσμένων κοινοτήτων
- ✓ Έξοδος των νέων
- ✓ Αδυναμία προσέλκυσης νέων ζευγαριών σε κοινότητες του Τροόδους

2. Οικονομία - Απασχόληση

- ✓ Αδυναμία δημιουργίας ελκυστικών θέσεων απασχόλησης για όσους από τους κατοίκους του Τροόδους εργάζονται στις πόλεις, για τη **συγκράτηση των νέων** και την προσέλκυση νέου πληθυσμού,

- ✓ Δυνατότητα αξιοποίησης τοπικών πόρων με εστίαση στην μεταποίηση, στον τουρισμό και μεσο-μακροπρόθεσμα, στο περιβάλλον και στις ανάγκες του πλαισίου ζωής

3. Καινοτομική προσέγγιση της γεωργίας και κτηνοτροφίας της περιοχής Τροόδους

- ✓ Ανάγκη προστασίας και διαχείρισης της γεωργικής γης λόγω της μεγάλης εγκατάλειψης
- ✓ Το μέλλον του πλήθους των μικρών πολυδραστήριων οικογενειακών εκμεταλλεύσεων ως κεφάλαιο του Τροόδους με κοινωνικές, παραγωγικές & περιβαλλοντικές διαστάσεις,
- ✓ Αντιμετώπιση της πολύ χαμηλής προστιθέμενης αξίας των προϊόντων
- ✓ Αντιμετώπιση του ελλείμματος στην οργάνωση των αγροτών

4. Μεταποίηση στη νέα ορεινή οικονομία

- ✓ Το θεσμικό πλαίσιο (μη αναγνώριση οικοτεχνίας – νομιμοποίηση) στον τομέα της μεταποίησης εμποδίζει την ανάπτυξη και την ένταξη ενός σημαντικού τοπικού παραγωγικού δυναμικού.
- ✓ Αδυναμία ένταξης των επιχειρήσεων σε συστήματα πιστοποίησης και ανάδειξης της ποιότητας και ταυτότητας των προϊόντων (ιδιαίτερα του οίνου ως εμβληματικό προϊόν)
- ✓ σημαντικό ανθρώπινο δυναμικό με κληρονομημένες γνώσεις και τεχνογνωσίες για ένταξη στον τομέα της Α' μεταποίησης.
- ✓ Αντιμετώπιση του οργανωτικού ελλείμματος ως προϋπόθεση για τη σύνδεση με την τουριστική δραστηριότητα του Τροόδους

5. Νέο πρότυπο ορεινού τουριστικού προϊόντος Τροόδους

- ✓ Αδυναμία ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού **παρά την ύπαρξη σημαντικών πόρων**, ως συνέπεια της μη διαμόρφωσης του τουριστικού προϊόντος του Τροόδους και της έλλειψης μιας στοχευμένης τουριστικής πολιτικής για την περιοχή
- ✓ Αδυναμία ένταξης των θεματικών διαδρομών σε ολοκληρωμένες τουριστικές δράσεις
- ✓ Το θεσμικό πλαίσιο (κατάταξη ξενοδοχείων – νομιμοποίηση) δεν λαμβάνει υπόψη την πραγματικότητα του Τροόδους και εμποδίζει την χρηματοδότηση, οργάνωση και συνεργασία των τουριστικών επιχειρήσεων
- ✓ Χαμηλή πληρότητα των καταλυμάτων και υψηλή εποχικότητα

6. Επιχειρηματικότητα και δια βίου μάθηση

- ✓ Αντιμετώπιση της έλλειψης ενός ευνοϊκού, ελκυστικού, ζωτικού περιβάλλοντος ορεινής επιχειρηματικότητας και συνεργατικής κοινωνικής καινοτομικής οικονομίας,
- ✓ Ανάγκη προσαρμογής των μηχανισμών υποστήριξης των «ορεινών επιχειρηματιών» και ειδικότερα της νέας γενιάς μέσω της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της δημιουργίας κουλτούρας, δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

7. Φυσικό Περιβάλλον

- ✓ Ανάγκη σχεδιασμού της προστασίας και διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών σε επίπεδο οικολογικού τοπίου,
- ✓ Μη ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων που αφορούν στις δράσεις διατήρησης και προστασίας της βιοποικιλότητας εντός των προστατευόμενων περιοχών και ειδικότερα στις περιοχές του δικτύου NATURA 2000.
- ✓ Μικρός βαθμός ωρίμανσης της περιοχής για την:
  - αξιοποίηση των συνεχώς ενισχυόμενων μέτρων περιβαλλοντικής πολιτικής σε συνεργασία με τις αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες και
  - ανάπτυξη σχετικών περιβαλλοντικών υπηρεσιών.

8. Υδάτινοι πόροι

- ✓ Ανάγκη άρθρωσης της Υδατικής & Αναπτυξιακής Πολιτικής (πχ. Αξιοποίηση των περιβαλλοντικών υπηρεσιών (οικολογικό νερό) στις περιοχές «ανάντη» των λεκανών απορροής).
- ✓ Μη εξειδίκευση του 2^{ου} Σχεδίου Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής του Ποταμού στην κλίμακα του Τροόδους και των Κοινοτήτων του.
- ✓ Αντιμετώπιση των απωλειών των δικτύων άρδευσης – Ύδρευσης και προσαρμογή τους στα νέα κοινωνικο-οικονομικά και υδρολογικά δεδομένα του Τροόδους και της Κύπρου.
- ✓ Ανάγκη θεσμικής και λειτουργικής οργάνωσης του Τροόδους σε δύο κλίμακες: (α) Κοινότητες, (β) Λεκάνης Απορροής. Συμμετοχή των ορεινών κοινοτήτων στην διαχείριση του νερού.

9. Απόβλητα

- ✓ Το Τρόοδος, περιοχή με υψηλή περιβαλλοντική αξία και βασική δεξαμενή παραγωγής πόσιμου νερού απαιτεί τη Λειτουργία Σχεδίου ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων
- ✓ βελτιστοποίηση συστήματος αποκομιδής και μεταφοράς απορριμμάτων και διαλογή στην πηγή με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας

10. Υποδομές συνδεσιμότητας και προσβασιμότητας: οδικό δίκτυο και επικοινωνίες

- ✓ Σχεδιασμός της πολιτικής των οδικών υποδομών και μεταφορών με βάση τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες του ορεινού χώρου του Τροόδους και την χωροταξική και οικιστική οργάνωσή του
- ✓ Η περιοχή προσλαμβάνεται περισσότερο ως τόπος Β΄ κατοικίας, αναψυχής και τουρισμού παρά ως τόπος με δική του αύξουσα κοινωνικο-οικονομική δραστηριότητα.

- ✓ Αντιμετώπιση του ζητήματος της διάχυσης της κυκλοφορίας από το κυρίως οδικό δίκτυο προς το τοπικό (μείγμα χωρητικών, κοινοτικών και μη εγγεγραμμένων δρόμων).
- ✓ Κυριαρχία του αυτοκινήτου και της ατομικής μεταφοράς
- ✓ Καθυστέρηση στον εκσυγχρονισμό και στην ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ζωή των κατοίκων της περιοχής
- ✓ Εξασφάλιση μιας λειτουργικής ισορροπίας μεταξύ των στόχων και των αναγκών της εσωτερικής συνδεσιμότητας αλλά και των παραδοσιακών και συνεχώς ενισχυόμενων σχέσεων του Τρόδου με τις πόλεις της Λευκωσίας και της Λεμεσού,

11. Εκπαίδευση

- ✓ Βελτιστοποίηση του συνδυασμού της κάλυψης του χώρου και της ποιότητας των υπηρεσιών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης και ιδιαίτερα των κατώτερων
- ✓ Αντιμετώπιση των ολιγοθέσιων σχολείων με ενσωμάτωση νέας ψηφιακής οπτικής τεχνολογίας στην εκπαιδευτική διαδικασία
- ✓ Απουσία ενός εκπαιδευτικού οικοσυστήματος στο Τρόδος για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, της απασχόλησης και της ένταξης νέων στην τοπική οικονομία,

12. Υγεία

- ✓ Αναντιστοιχία μεταξύ της καλής κάλυψης του χώρου και της μειωμένης ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας (υποβάθμιση του Νοσοκομείου Κυπερούντας, στοιχειώδη λειτουργία των ΑΚΥ και απαξίωση των Κοινοτικών Ιατρείων)
- ✓ Η αναποτελεσματικότητα του Συστήματος Υγείας Τρόδου να διαχειριστεί με ορθολογικό τρόπο τους διαθέσιμους πόρους για να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες στον πληθυσμό της περιοχής
- ✓ Η εναρμόνιση του Συστήματος Υγείας της Περιοχής με τις βασικές αρχές της μεταρρύθμισης του ΓεΣΥ λαμβάνοντας υπόψη την ορεινότητα, το μεγάλο ποσοστό των ηλικιωμένων και την εποχική αύξηση του πληθυσμού (Β' κατοικία, απόδημοι, επισκέπτες),

13. Πολιτισμός

- ✓ Αποσπασματικότητα των παρεμβάσεων (υποδομές, εκδηλώσεις, προβολή) και έλλειψη δικτύων συνεργασίας
- ✓ Η διάρρηξη του κοινωνικού ιστού με την απουσία νέων ηλικιακά ανθρώπων, συμβάλλει στην αδρανοποίηση της πολιτιστικής δραστηριότητας και παραγωγής στο Τρόδος
- ✓ Η μη ορθή διαχείριση των πόρων και των υφιστάμενων πολιτιστικών υποδομών.
- ✓ Ασθενής σύνδεση υλικού και άυλου πολιτιστικού κεφαλαίου με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες της τοπικής οικονομίας

14. Στέγαση

- ✓ Αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών της περιοχής, οι οποίες αναμένεται να ενισχυθούν λόγω της εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ και της αναμενόμενης επιστροφής πληθυσμού προς τα ορεινά.
- ✓ Αξιοποίηση του αποθέματος των κενών οικοδομών και ενεργοποίηση των οικιστικών ζωνών, λαμβάνοντας υπόψη τον ορεινό χαρακτήρα της περιοχής (ορεινότητα) και τις ιδιαίτερες συνθήκες της, έτσι ώστε το Τρόδος να καταστεί ελκυστικός τόπος κατοικίας.

15. Πλαίσιο χωρικής οργάνωσης

- ✓ Σύνδεση της αποτελεσματικής εφαρμογής της ΕΣΑΟΚ με την εξασφάλιση ενός πλαισίου χωροταξικής οργάνωσης κατάλληλα διαμορφωμένου για τις διάφορες παρεμβάσεις (δρόμοι, παραγωγικές ζώνες, εξυπηρετήσεις) και τις τομεακές πολιτικές (υγείας, εκπαίδευσης, κτλ.).

16. Ενέργεια: «Ενεργειακή Στρατηγική – Τρόδος 2030»

- ✓ Δυνατότητες προώθησης της παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ χωρίς να θιχθούν οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι και το τοπίο του Τρόδου
- ✓ Αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας των διαδικασιών αδειοδότησης και εγκατάστασης μονάδων ΑΠΕ
- ✓ Ανάγκη αναζήτησης προσαρμοσμένων τεχνολογικά λύσεων σε εναρμόνιση με τις περιβαλλοντικές και τοπογραφικές συνθήκες του Τρόδου

3.2 Κατηγορίες Θεματικών Διακυβευμάτων

Η ανάλυση των μεμονωμένων διακυβευμάτων οδήγησε στην ομαδοποίησή τους σε έξι θεματικές. Για τη διαμόρφωση αυτών των θεματικών λήφθηκαν υπόψη οι αξιολογήσεις των συμμετεχόντων στις διαβουλεύσεις τοπικών δρώντων και μελών των τεχνικών επιτροπών. Οι θεματικές αυτές αναφέρονται σε σημαντικά ζητήματα που αφορούν την περιοχή και την Κυπριακή Δημοκρατία (περιβάλλον, πληθυσμός, ανάπτυξη, κτλ.) και ενσωματώνουν διακυβεύματα υψηλής σημασίας και ιεραρχημένα με βάση τις επιπτώσεις στο χώρο ή/και τον διατομεακό τους χαρακτήρα.

Το περιεχόμενο αυτών των θεματικών συζητήθηκε και αξιολογήθηκε κατά τη διάρκεια των διαδοχικών φάσεων διαβουλεύσεων και διαμόρφωσης του οράματος από τις οποίες προέκυψαν οι πίνακες αξιολόγησης των διακυβευμάτων που ακολουθούν. Οι πίνακες αυτοί αποτέλεσαν το υπόβαθρο για τις συζητήσεις και τις διαβουλεύσεις κατά τη διάρκεια των συνεδρίων τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 2018. Αξιολογήθηκε το καθένα από τα βασικά θεματικά διακυβεύματα με βάση:

- α) τους παράγοντες που συμβάλουν στην άμβλυση ή στην όξυνση των αρνητικών ή θετικών δυναμικών των διακυβευμάτων και
- β) τις επιδράσεις του ίδιου του διακυβέματος στην περιοχή και στο σύνολο της Κύπρου από τις οποίες προέκυψαν το εύρος και η σημασία του διακυβέματος.

Τέλος, στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται οι δεσμεύσεις και οι δράσεις οι οποίες έχουν ήδη δρομολογηθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία ή προέκυψαν από τις διαβουλεύσεις με στόχο την μείωση της όξυνσης και της ενίσχυσης της άμβλυσης των θετικών ή αρνητικών δυναμικών των διακυβευμάτων.

Ο προσδιορισμός αυτών των θεματικών αντικατοπτρίζει τελικά, τα πεδία και τις προθέσεις παρέμβασης της τοπικής κοινωνίας και της δημόσιας πολιτικής. Τόσο οι αξιολογήσεις όσο και οι δεσμεύσεις και δράσεις αποτέλεσαν το πλαίσιο για τον προσδιορισμό και τη διατύπωση των κατευθύνσεων αφού λήφθηκαν υπόψη το πλαίσιο των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και οι άξονες του οράματος.

Θεματικό διακύβευμα 1:

Βιώσιμη και συμμετοχική διαχείριση του Περιβάλλοντος και των Φυσικών πόρων

Το Τρόδος διαθέτει σημαντική ποικιλία φυσικών πόρων οι οποίοι εντάσσονται σε περιοχές προστασίας και διαχειρίζονται σε μεγάλο βαθμό από αξιολογικά συστήματα. Τα ζητήματα που αναδύονται αφορούν κυρίως, την ενίσχυση της βιοποικιλότητας, την διαχείριση της σχέσης γεωργικών δραστηριοτήτων και φυσικών πόρων ιδιαίτερα, στις περιοχές Natura 2000 και Υψηλής Φυσικής Αξίας, και την πρόληψη των πυρκαγιών. Το διακύβευμα αφορά την προώθηση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των διαφόρων συστημάτων διαχείρισης που εφαρμόζονται στην περιοχή, των αρμόδιων Κυβερνητικών Τμημάτων που εμπλέκονται και των τοπικών δρώντων και φορέων. Η συνεργασία αυτή είναι αναγκαία για την αποτελεσματική εφαρμογή οριζόντιων πολιτικών με έμφαση στην πρόληψη των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής αλλά και τη διαμόρφωση μιας πολιτικής οικολογικής μετάβασης. Σημαντικές Προκλήσεις:

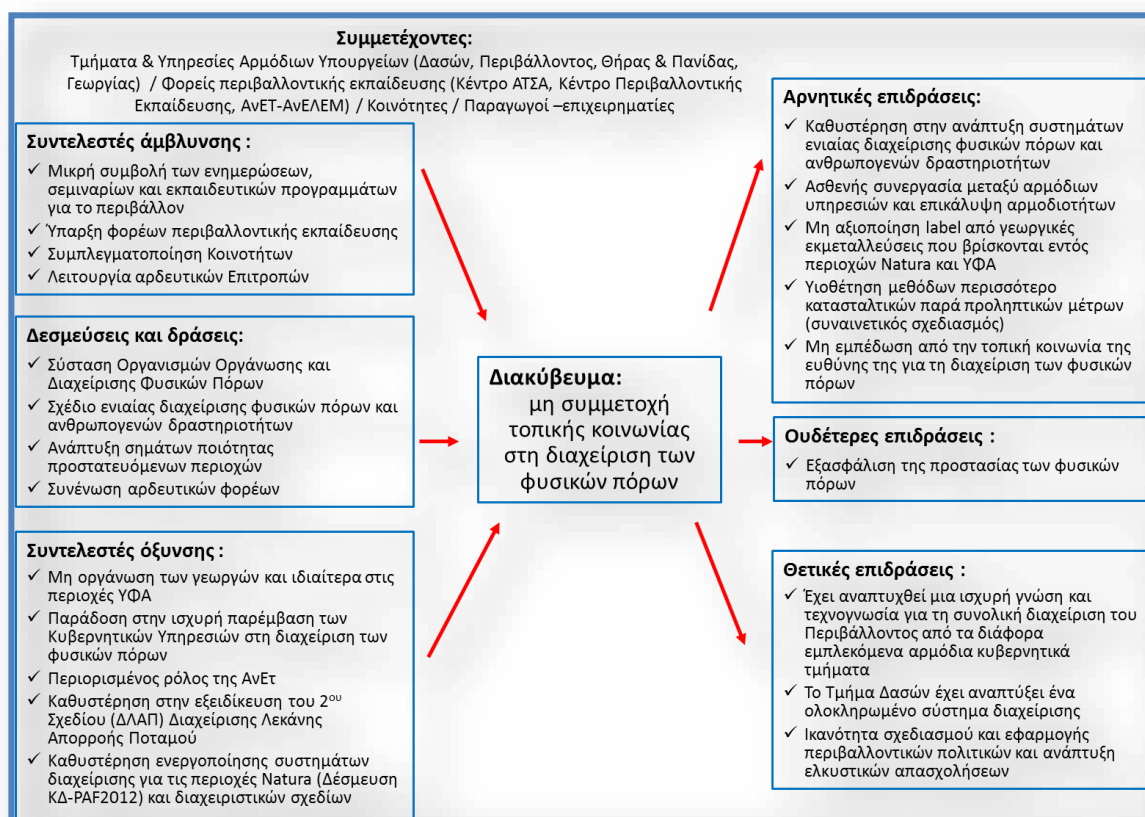
- ✓ Ορθολογικότερη προσέγγιση της σχέσης προστασία –ανάπτυξη (εξειδίκευση στον τομέα Δάσος-Αναψυχή στο πλαίσιο του σημαντικού έργου που επιτελεί το Τμήμα Δασών),
- ✓ Ο σχεδιασμός της προστασίας και διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών σε επίπεδο οικολογικού τοπίου,
- ✓ Ανάγκη ενεργούς συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων που αφορούν στις δράσεις διατήρησης και προστασίας της βιοποικιλότητας εντός των προστατευόμενων περιοχών και ειδικότερα στις περιοχές του δικτύου NATURA 2000.
- ✓ Ανάγκη προετοιμασίας του Τρόδου για την:

- ⇒ αξιοποίηση των συνεχώς ενισχυόμενων μέτρων περιβαλλοντικής πολιτικής σε συνεργασία με τις αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες και
- ⇒ ανάπτυξη σχετικών περιβαλλοντικών υπηρεσιών.
- ✓ ανάπτυξη νέων βιώσιμων δράσεων στο χώρο, συμβολή της γεωργίας στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και των ενδιάμεσων χώρων (ΥΦΑ), ανάπτυξη της οικολογικής διάστασης του πόρου «νερό».
- ✓ Εμπέδωση από τον τοπικό πληθυσμό ότι η επένδυση στη βιώσιμη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί ταυτόχρονα επένδυση για την οικονομική και κοινωνική ζωή του Τροόδους.

Διακυβεύματα:

- ⇒ η θεσμική ένταξη και **ενεργός συμμετοχή** των δρώντων και φορέων της περιοχής, στο σχεδιασμό και εφαρμογή των όλο και πιο **ισχυρών οριζόντιων περιβαλλοντικών πολιτικών** για την προστασία, διαχείριση και αξιοποίηση των φυσικών της πόρων,
- ⇒ η ενιαία αειφορική διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος & ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (συντονισμός της συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων συστημάτων και σχεδίων διαχείρισης που εφαρμόζονται στην περιοχή).

Θεματικό διακύβευμα 2:

Δημογραφικό-Πληθυσμιακό ζήτημα και οι απόδημοι

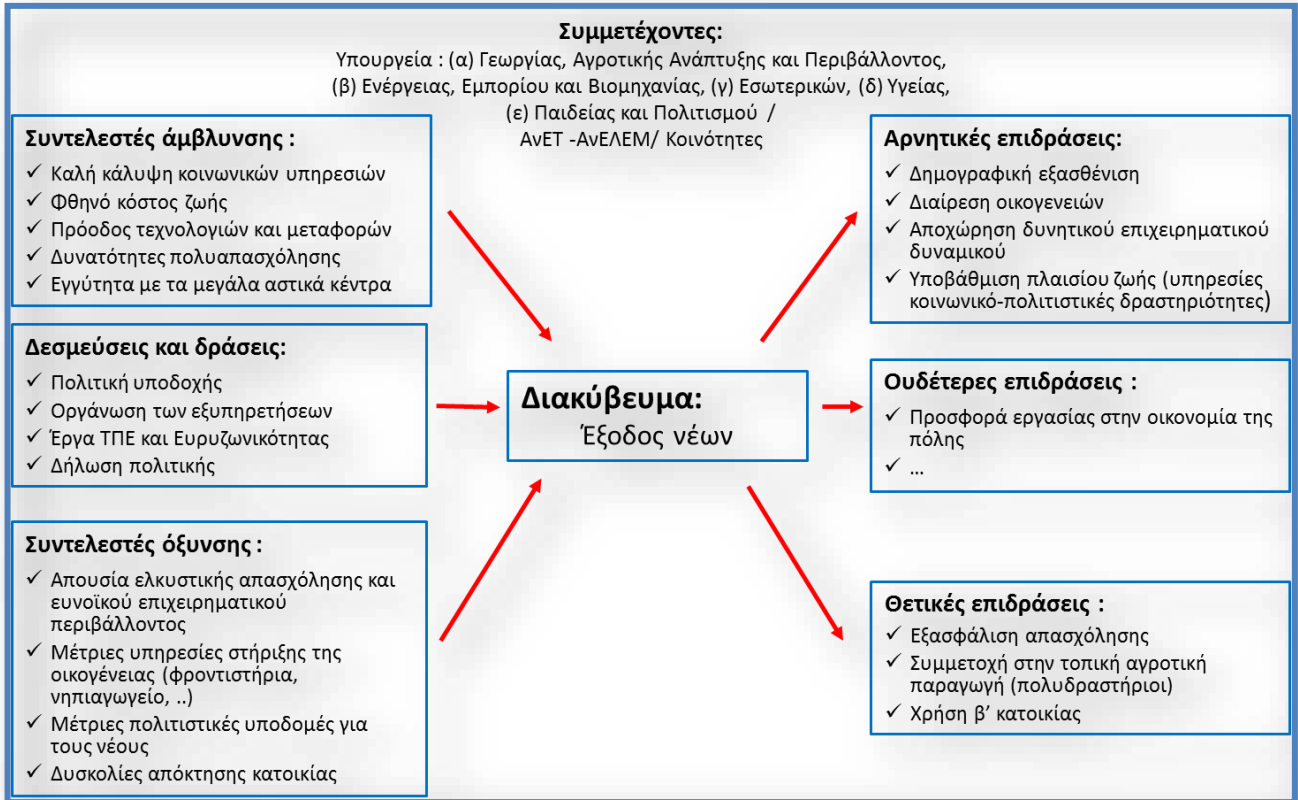
Το πληθυσμιακό ζήτημα των ορεινών κοινοτήτων εμφανίζει δύο διαστάσεις:

α) την δημογραφική-ηλικιακή συνέχεια του πληθυσμού η οποία έχει διαταραχθεί τις τελευταίες δεκαετίες με σημαντική αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων, ιδιαίτερα στις πιο απομακρυσμένες κοινότητες. Το φαινόμενο σταθεροποιείται ενώ προκύπτουν δημογραφικές διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό της περιοχής με την ανάδυση-ζωνών ανάκαμψης οι οποίες περιλαμβάνουν τις πιο προσπελάσιμες και εγγύτερες στις πόλεις κοινότητες. Ωστόσο, η συνέχιση και επέκταση της ανάκαμψης απαιτούν τη στήριξη της οικογένειας & της μητέρας: γέννηση, παιδικοί και βρεφικοί Σταθμοί και δημόσια νηπιαγωγεία.

β) τον μόνιμο πληθυσμό ο οποίος πέρασε τα τελευταία 60 χρόνια από 60.000 σε 27.695 κατοίκους. Η εξέλιξη αυτή αποκρύπτει ωστόσο, τους δεσμούς τους οποίους διατηρεί το Τρόδος με τους αποδήμους του: 35.000 χιλιάδες της εσωτερικής μετανάστευσης οι οποίοι ενσωματώνονται στο φαινόμενο της Β' κατοικίας αλλά και στην τοπική γεωργική και επιχειρηματική δραστηριότητα και σχεδόν άλλοι 35.000 της εξωτερικής μετανάστευσης. Αυτοί οι τρεις πληθυσμιακοί πυλώνες (μόνιμοι, απόδημοι Κύπρου, απόδημοι Εξωτερικού) αποτελούν ένα ανυπολόγιστης αξίας κοινωνικό και ανθρώπινο κεφάλαιο Για την αξιοποίησή του, το Τρόδος ενώ ευνοείται από την πρόοδο των νέων τεχνολογιών (ΤΠΕ) και των μεταφορών, πάσχει από την έλλειψη ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος ικανού να στρέψει το ενδιαφέρον και προς νέους τομείς απασχόλησης όπως οι περιβαλλοντικές υπηρεσίες και οι αυξανόμενες ανάγκες του πλαισίου ζωής. Σε κάθε περίπτωση, η αξία του κεφαλαίου των αποδήμων εξαρτάται από την διατήρηση των κοινωνικών και πολιτιστικών δεσμών με τον τόπο καταγωγής τους.

Διακύβευμα: απουσία οργανωμένης προσπάθειας αντιμετώπισης της εξόδου του νεαρού πληθυσμού, αποτελεσματικής φροντίδας για τους ηλικιωμένους, διατήρησης των δεσμών με τους αποδήμους καθώς και προσέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού.

Θεματικό διακύβευμα 3:

Από την γεωργική οικονομία στη νέα ορεινή οικονομία

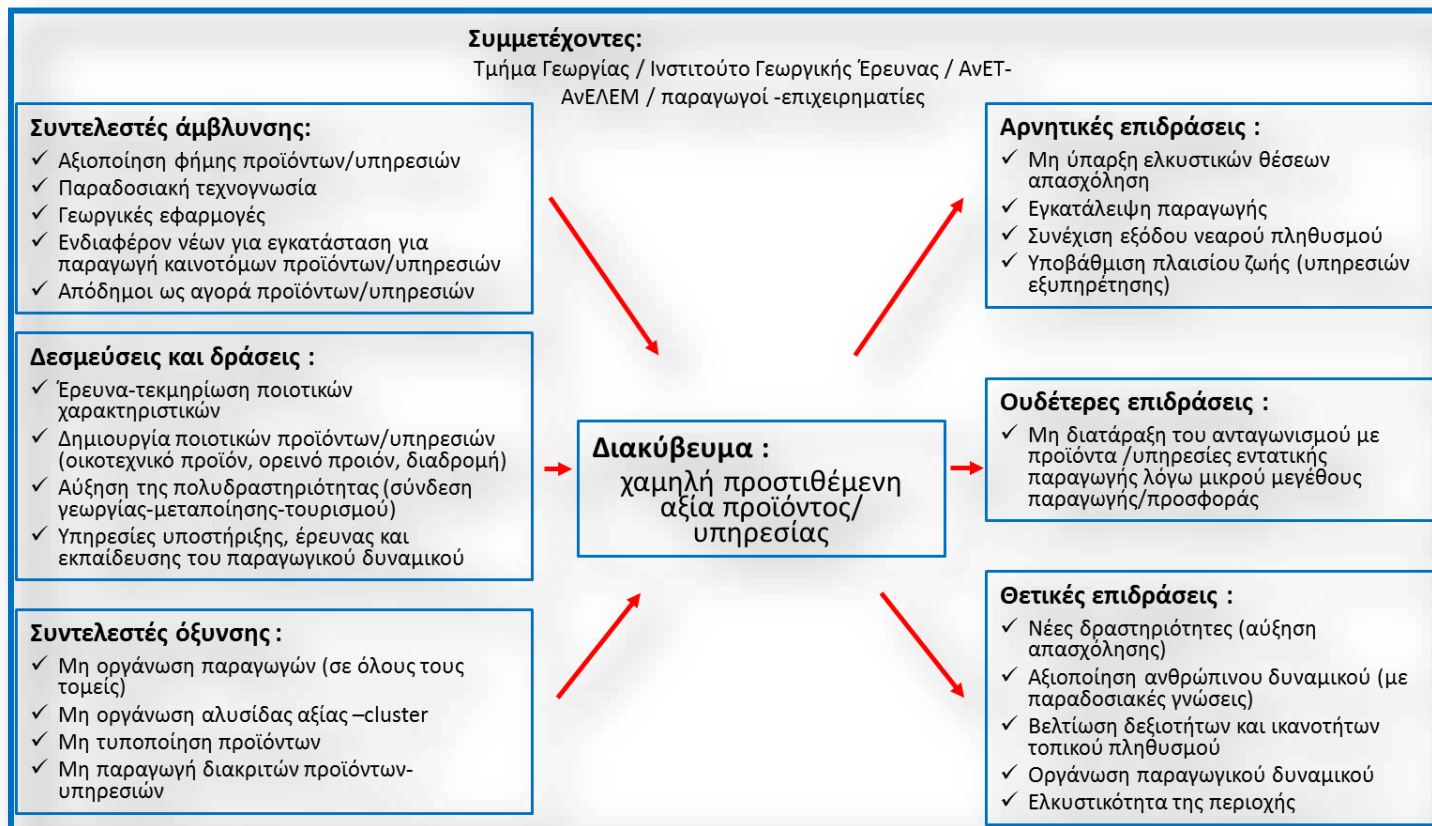
Στο Τρόοδος, όπως και στις υπόλοιπες ορεινές περιοχές της Ε.Ε., αναπτύσσεται μια νέα οικονομία βασισμένη στους δεσμούς μεταξύ της γεωργίας η οποία χάνει το παραδοσιακό της βάρος, της μεταποίησης και του τουρισμού. Αυτό σημαίνει ότι οι γεωργοί δεν είναι πλέον οι μόνοι χρήστες του χώρου. Συμμετέχουν όλο και περισσότερο, ο τουρισμός, οι χρήστες της Β' κατοικίας, οι επισκέπτες.

Η οικοδόμηση της νέας ορεινής οικονομίας ευνοείται από το εξωτερικό περιβάλλον. Η ποιοτική αγορά πιέζει προς την άρθρωση (οριζόντια σχέση) μεταξύ αυτών των τριών πυλώνων της αλλά και την πιστοποίηση των δεσμών (κάθετη σχέση) του καθενός απ' αυτούς με την περιοχή. Η ισχύς αυτών των σχέσεων θα προσδιορίσει τη δύναμη αυτής της οικονομίας να οικοδομήσει την διακρίτοσή της, να γίνει ανταγωνιστική και να αυξήσει την προστιθέμενη αξία τοπικά. Αυτή η λογική διπλής άρθρωσης οδηγεί στην ανάγκη επεξεργασίας των προδιαγραφών που καθορίζουν την ποιότητα των προϊόντων.

Η προσαρμογή της ορεινής οικονομίας του Τροόδους στο νέο παραγωγικό περιβάλλον (διεθνοποίηση των παραγωγικών κλάδων, απορρύθμιση του εμπορίου), δεν μπορεί πλέον να περιορισθεί στο θεσμικό πλαίσιο το οποίο οργανώθηκε πάνω σε κλαδικές πολιτικές. Η οικονομία του Τροόδους πρέπει να ενταχθεί σε μια προσπάθεια ανάκτησης της εδαφικής διάστασης της παραγωγής (δεσμοί με τον τόπο) ως μια εναλλακτική λύση στην κρίση υπερπαραγωγής και στην κοινοτυπία των αγροδιατροφικών παραγωγών (ανταγωνιστικότητα με βάση ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά και όχι το κόστος παραγωγής). Στην προσπάθεια αυτή η περιοχή έχει ανάγκη από την στήριξη της επιχειρηματικότητας μέσα από :

- α) προσαρμοσμένη και ειδικής κατεύθυνσης εκπαίδευση και κατάρτιση και την
- β) αναγνώριση ειδικών επιχειρηματικών μορφών (οικοτεχνία, παραδοσιακά καταλύματα)

Διακύβευμα: Έλλειψη ανταγωνιστικότητας και αδυναμία αύξησης της προστιθέμενης αξίας των τριών βασικών πυλώνων της τοπικής οικονομίας (γεωργία, μεταποίηση, τουρισμός) παρά το γεγονός ότι διαθέτει τα απαραίτητα στοιχεία (ποιότητα, ταυτότητα, αυθεντικότητα, κτλ.)

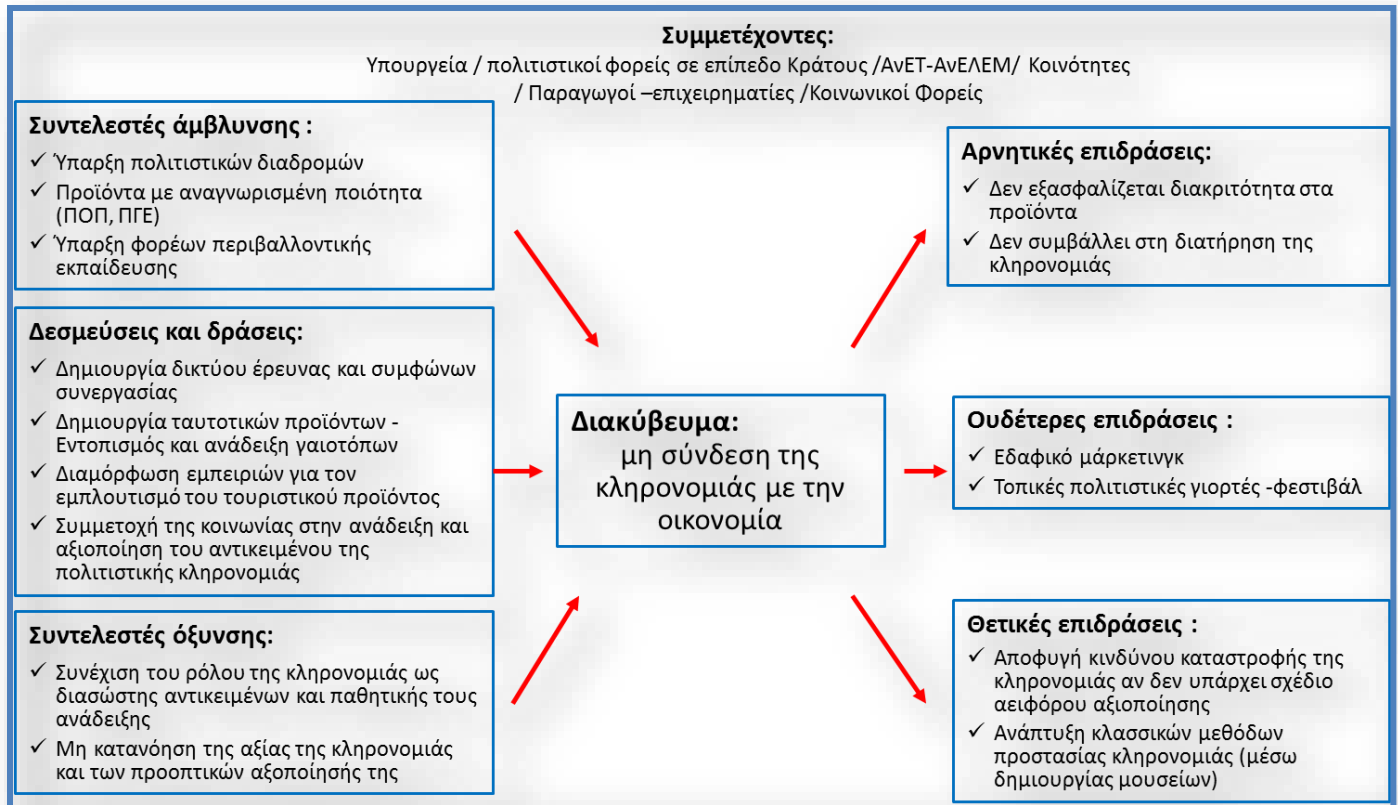
Θεματικό διακύβευμα 4 :

Πολιτιστική κληρονομιά και Ταυτότητα του Τόπου

Η πολιτιστική κληρονομιά προσδίδει ιδιαίτερη αξία στα τοπία και στην ιστορία του Τροόδους ως τόπο προορισμού. Παράλληλα, ως προϊόν του παρελθόντος η πολιτιστική κληρονομιά τροφοδοτεί σήμερα την ταυτότητα του Τροόδους και την μετατρέπει σε συνεκτικό στοιχείο για την εδαφική συνοχή της περιοχής. Για την ενεργοποίηση του πολιτιστικού πόρου το Τρόδος πρέπει να αντιμετωπίσει τις εξής προκλήσεις:

- α)** η δυναμική της πολιτιστικής κληρονομιάς προκύπτει σήμερα από το γεγονός ότι η οικονομία συναντά την κληρονομιά μέσα από τις αξίες που την αποδίδουν οι καταναλωτές. Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά την οποία οι αρμόδιες υπηρεσίες διαχειρίζονται αποτελεσματικά, μπορεί να αποτελέσει τον μοχλό ανάπτυξης της περιοχής συνδεδεμένη με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες ιδιαίτερα τις τουριστικές, τα οποία προσφέρει η περιοχή.
- β)** οι διαδικασίες ανάγνωσης της κληρονομιάς δεν προέρχονται σήμερα από την κοινωνία των πολιτών αλλά από τους αρμόδιους φορείς. Προκύπτει η ανάγκη διάκρισης μεταξύ της προστασίας του αντικειμένου της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος χώρου από πλευράς τοπίου (φυσικό, πολιτιστικό) ως βιωμένο τμήμα της κοινότητας στην οποία η τοποθεσία ανήκει. Όσο η τοποθεσία αποτελεί πολιτιστικό δημιούργημα της τοπικής κοινωνίας τόσο αυτή θα πρέπει να ενισχύει τη συμμετοχή της στην ανάδειξη και στην αξιοποίηση της τοποθεσίας. Αυτή η συμμετοχή συνδέεται με την απόδοση λειτουργιών στην κληρονομιά και ένταξή τους σε δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού.
- γ)** η ενισχυόμενη σχέση κληρονομιάς, ταυτότητας και οικονομίας αναδεικνύει την ανάγκη η εκπαίδευση αλλά και η επιχειρηματικότητα να συμβάλλουν στη δυναμική προσέγγιση και αξιοποίηση αυτής της σχέσης (κληρονομιά με διαχρονικές αξίες).

Διακύβευμα: η ένταξη της κληρονομιάς του στη διαδικασία οικοδόμησης μιας νέας ορεινής ανταγωνιστικής οικονομίας (με έμφαση το τουριστικό προϊόν) χωρίς να απειλούνται τα υλικά ή/και άυλα συστατικά της.

Θεματικό διακύβευμα 5:

Πλαίσιο ζωής: Ζητήματα χωρικής οργάνωσης και ποιότητας

Η έλλειψη χωροταξικού σχεδίου έχει επηρεάσει την οργάνωση και τη λειτουργικότητα του χώρου με επιπτώσεις στις οικιστικές λειτουργίες και στην αποτελεσματικότητα των υποδομών. Επιπλέον, η έλλειψη λειτουργικών αξόνων λόγω περιορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων και απουσίας κεντρικών οικισμών, θέτει το ζήτημα της αναδιοργάνωσης του χωροταξικού σχεδιασμού σε κλίμακες πιο κατάλληλες για την αναβάθμιση της λειτουργικότητας του πολυκεντρικού οικιστικού συστήματος του Τρόοδου (Δήλωση Πολιτικής).

Το πλαίσιο ζωής της περιοχής προσδιορίζεται από τα εξής δομικά χαρακτηριστικά:

- α)** η κλίμακα της κοινότητας δεν είναι πλέον η καταλληλότερη για τη χωροθέτηση των υποδομών στο Τρόοδος
- β)** υπάρχει καθυστέρηση προς τα έργα ΤΠΕ και Ευρυζωνικότητας ώστε να υποστηριχθούν η σύγχρονη διαβίωση, η προσβασιμότητα σε κοινωνικές υποδομές και οι εξ' αποστάσεως εξυπηρετήσεις στο Τρόοδος,
- γ)** η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στην υγεία και στην εκπαίδευση είναι καλή αλλά όχι εφάμιλλη με αυτή των αστικών περιοχών,

δ) η οργάνωση και ο έλεγχος των παρεμβάσεων στο χώρο, των οικιστικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων και υποδομών, δεν συμβάλλουν ώστε ο τόπος να προσαρμοσθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις και πρακτικές του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού (ισορροπία Περιβαλλοντικής Προστασίας και Ανάπτυξης).

Διακύβευμα: η περιοχή έχει ανάγκη από ένα πλαίσιο ζωής, ποιοτικά αναβαθμισμένο και χωροταξικά οργανωμένο σε πιο κατάλληλες κλίμακες, για τις διάφορες παρεμβάσεις (δρόμοι, παραγωγικές ζώνες, εξυπηρετήσεις) και τις κοινωνικές πολιτικές (υγείας, εκπαίδευσης, κτλ.)

Θεματικό διακύβευμα 6 :

Διοικητική ενσωμάτωση-Διακυβέρνηση

Το Τρόδος παρά την γεωγραφική και κοινωνικο-πολιτιστική συνοχή του δεν αποτέλεσε ποτέ μια διοικητική οντότητα. Το ίδιο ισχύει και για τις βασικές του εδαφικές συνιστώσες που είναι οι ιστορικές περιοχές. Σήμερα, η περιοχή Τροόδους χαρακτηρίζεται από την έλλειψη ενιαίας θεσμικής εκπροσώπησής της και από αδυναμία οργάνωσης των δρώντων της.

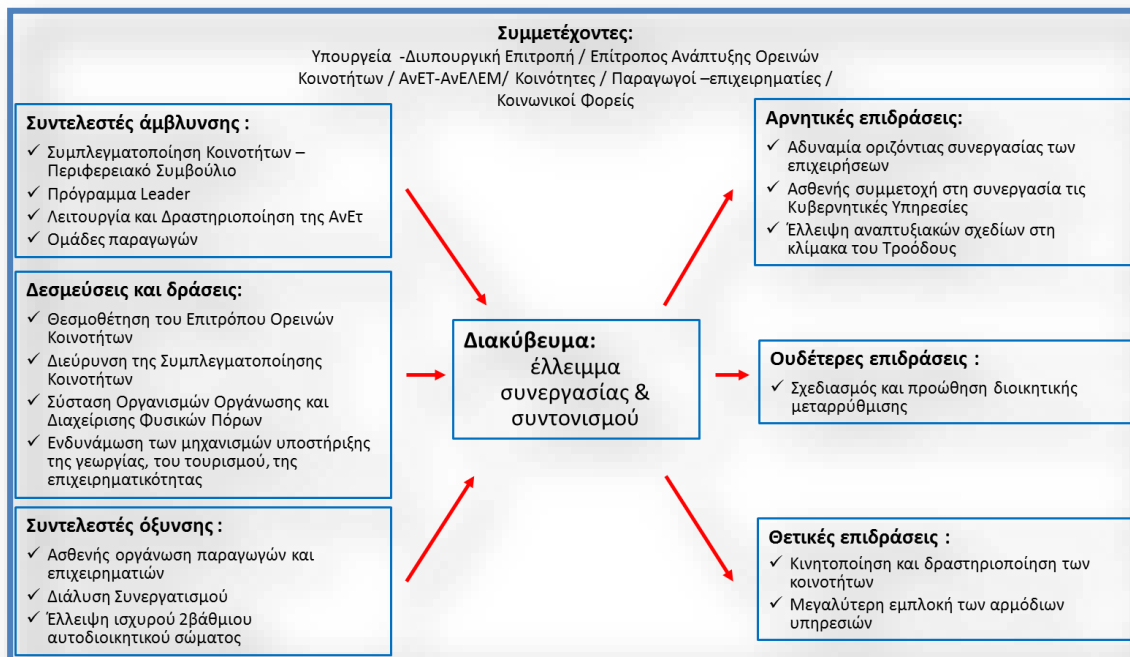
Πιο αναλυτικά:

⇒ η περιοχή του Τροόδους ενσωματώνεται διαιρούμενη σε δύο επαρχιακές διοικήσεις,

- ⇒ μεταξύ της επαρχιακής διοίκησης και του πλήθους των μικρών κοινοτήτων, η έλλειψη ενδιάμεσου σώματος τοπικής αυτοδιοικητικής δομής δημιουργεί προβλήματα στην οργάνωση και στην λειτουργικότητα του χώρου.
- ⇒ όλο και περισσότερα προβλήματα βρίσκουν λύση πλέον σε επίπεδα υπερκείμενα της κοινότητας, χωρίς να έχει εξασφαλισθεί η αντίστοιχη διοικητική και επιχειρησιακή ικανότητα και ανάπτυξη διακοινοτικής συνεργασίας και συντονισμού για την διασφάλιση μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας και συμμετοχικότητας.
- ⇒ οι ιστορικές της περιοχές οι οποίες αποτελούν μια δυνητικά λειτουργική κλίμακα χωρικού σχεδιασμού λόγω οικιστικής οργάνωσης και συγκέντρωσης παραγωγικών πόρων, δεν έχουν καμιά διοικητική υπόσταση, ούτε συμμετοχή στον σχεδιασμό της ανάπτυξης,

Την παραπάνω προβληματική κατάσταση ενισχύει ακόμη περισσότερο η έλλειψη οργάνωσης των παραγωγών και των επιχειρηματιών στην κλίμακα του Τρόδους και η μη πλήρης αναγνώριση του ρόλου των Αναπτυξιακών Εταιρειών.

Διακύβευμα: Το Τρόδος, έχει ανάγκη να προσδιορίσει τη βέλτιστη κλίμακα διοικητικής και οργανωτικής ενσωμάτωσης για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων αναγκών εδαφικής συνεργασίας και συντονισμού (συμπλέγματα, διακυβέρνηση), τόσο στο εσωτερικό του όσο και με την Κεντρική Διοίκηση.

Συμπέρασμα

Η αξιολόγηση και η αντιστοίχιση των βασικών συντελεστών άμβλυσης και όξυνσης των διακυβευμάτων οδηγούν στα εξής βασικά συμπεράσματα:

- α)** οι αρνητικοί συντελεστές στην πλειονότητά τους δεν συνδέονται με ελλείψεις και καταστάσεις οι οποίες θα έπρεπε να αντιμετωπισθούν εκ του μηδενός. Αναφέρονται κυρίως σε ελλείμματα οργανωσιακού και θεσμικού χαρακτήρα. Η διαπίστωση αυτή δίνει το στίγμα για τον άυλο χαρακτήρα αλλά και το χαμηλό κόστος των παρεμβάσεων.

Πίνακας 4. Αντιστοίχιση συντελεστών άμβλυσης και όξυνσης της δυναμικής των διακυβευμάτων

Συντελεστές όξυνσης	*	Συντελεστές άμβλυσης	*
Ασθενείς οικιστικές λειτουργίες		Εγγύτητα με τα μεγάλα αστικά κέντρα	
Έλλειψη 2βάθμιου αυτοδιοικητικού σώματος	A1	Συμπλεγματοποίηση κοινοτήτων	A2
Δυσκολίες απόκτησης κατοικίας	A3	Ενδιαφέρον νέων για εγκατάσταση	
Μέτριες πολιτιστικές υποδομές για τους νέους	Γ1		
Μέτρια ποιότητα κοινωνικών υπηρεσιών		Καλή γεωγραφική κάλυψη κοινωνικών υπηρεσιών	
Μέτριες υπηρεσίες στήριξης της οικογένειας (νηπιαγωγείο)		Πρόοδος τεχνολογιών και μεταφορών	
Απουσία ελκυστικής απασχόλησης	Γ2	Δυνατότητες πολυαπασχόλησης (οικοτεχνία, εναλλακτικός τουρισμός)	
Έλλειψη ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος	A4		
Μη παραγωγή διακριτών προϊόντων-υπηρεσιών	B1	Αξιοποίηση φήμης προϊόντων/υπηρεσιών	B3, B5
Μη τυποποίηση προϊόντων	B2	Προϊόντα με αναγνωρισμένη ποιότητα (ΠΟΠ, ΠΓΕ)	B4
Ασθενής αξιοποίηση της κληρονομιάς		Παραδοσιακή τεχνογνωσία	B5
Διάλυση Συνεργατισμού	Γ2	Ομάδες παραγωγών	
Ασθενής οργάνωση παραγωγών & επιχειρηματιών			
Έλλειμμα στην οργάνωση αλυσίδας αξίας – cluster		Απόδημοι ως αγορά προϊόντων/υπηρεσιών	Γ5
Περιορισμένος ρόλος της ΑνΕΤ		Λειτουργία της ΑνΕΤ και Πρόγραμμα Leader	
Μη ενεργοποίηση συστημάτων διαχείρισης περιοχών Natura 2000	A5 Γ4	2° ΣΔΛΑΠ	

* κωδικοποίηση με βάση τον παρακάτω πίνακα δεσμεύσεων και δράσεων

- β)** το σύνολο σχεδόν των συντελεστών ομαδοποιείται σε θεματικές σημαντικές για την οργάνωση και διαχείριση του χώρου όπως: η ελκυστικότητα του πλαισίου ζωής σε συνδυασμό με το οικιστικό δίκτυο και τις κοινωνικές υποδομές, η διακοινοτική συνεργασία,

η απασχόληση σε σχέση με την επιχειρηματικότητα, η προστιθέμενη αξία των προϊόντων και υπηρεσιών, η επαγγελματική και επιχειρηματική οργάνωση και οι μηχανισμοί υποστήριξης.

Η δεύτερη και η τέταρτη στήλη του πίνακα 4 δείχνουν τη συσχέτιση των συντελεστών άμβλυνσης ή όξυνσης των διακυβευμάτων με τις βασικές δεσμεύσεις και δράσεις (πίνακας 5) οι οποίες διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων. Από τη συσχέτιση αυτή προκύπτει ότι προσδιορίστηκαν πεδία λύσεων και διαμορφώθηκαν προτάσεις ικανές να απαντήσουν αποτελεσματικά και επιχειρησιακά στην πλειονότητα των βασικών διακυβευμάτων.

Πίνακας 5: Δεσμεύσεις και δράσεις

A. Νέοι θεσμοί και Υποστηρικτικές Δομές
1. Θεσμοθέτηση του Επιτρόπου Ορεινών Κοινοτήτων
2. Διεύρυνση της Συμπλεγματοποίησης Κοινοτήτων
3. Δήλωση πολιτικής
4. Μηχανισμός υποστήριξης του παραγωγικού δυναμικού (εκπαίδευση και επιχειρηματικότητα)
5. Σύσταση Οργανισμών Οργάνωσης και Διαχείρισης Φυσικών Πόρων (βιοποικιλότητα, νερό)
B. Αύξηση προστιθέμενης αξίας
1. Έρευνα-τεκμηρίωση ποιοτικών χαρακτηριστικών
2. Δημιουργία ποιοτικών προϊόντων/υπηρεσιών (οικοτεχνικό προϊόν, ορεινό προϊόν, διαδρομές)
3. Ανάπτυξη σημάτων ποιότητας προστατευόμενων περιοχών
4. Δημιουργία ταυτοτικών προϊόντων - Εντοπισμός και ανάδειξη γαιοτόπων
5. Διαμόρφωση εμπειριών για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος
Γ. Προσέλκυση πληθυσμού- Ενεργοποίηση τοπικού δυναμικού
1. Πολιτική υποδοχής
2. Ενίσχυση της πολυδραστηριότητας (σύνδεση γεωργίας-μεταποίησης-τουρισμού)
3. Συμμετοχή της κοινωνίας στην ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς
4. Σχέδιο ενιαίας διαχείρισης φυσικών πόρων και ανθρωπογενών δραστηριοτήτων
5. Έργα ΤΠΕ και Ευρυζωνικότητας

Από τις προτεινόμενες λύσεις και προτάσεις φαίνεται ότι έχει γίνει κατανοητό από τους συμμετέχοντες στις διαβουλεύσεις τοπικούς παράγοντες και μέλη των τεχνικών επιτροπών, ότι το Τρόδος έχει ανάγκη από:

- την ενίσχυση των οργανωτικών του δομών,
- ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο για την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των τοπικών προϊόντων και την προώθηση της επιχειρηματικότητας αλλά και
- τη λειτουργικότητα του πλαισίου ζωής με κύρια εστίαση την προσέλκυση νέου πληθυσμού

Διατύπωση Κεντρικού Διακυβεύματος

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω διακυβεύματα όπως αυτά προέκυψαν από τη διάγνωση και την σύνθεσή τους, το κεντρικό διακύβευμα το οποίο αντιμετωπίζει η ορεινή περιοχή του Τροόδους ως προς το μέλλον της, διατυπώνεται ως εξής:

Η περιοχή του Τροόδους εμφανίζει σημαντικές αδυναμίες και έλλειψη ικανότητας για να οργανώσει, αναπροσαρμόσει και αναδιατάξει το χώρο της και τις παραγωγικές της δυνάμεις με τρόπο ώστε να:

- επωφεληθεί από τις αλλαγές που επιφέρει το νέο πλαίσιο αξιολόγησης των ορεινών περιοχών
- απαντήσει στους στόχους των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και στις νέες προσδοκίες των καταναλωτών
- καταστεί ισχυρός και διακριτός συνομιλητής στον εθνικό σχεδιασμό και
- μετεξελιχθεί σε ένα σύγχρονο τόπο διαβίωσης και δημιουργικότητας για τους ανθρώπους

Η απόκτηση αυτής της ικανότητας από την περιοχή του Τροόδους συνδέεται με τον επαναπροσδιορισμό των διαδικασιών συμμετοχής της στον τομέα του σχεδιασμού και της εφαρμογής της ανάπτυξης στο πλαίσιο μιας αποκεντρωμένης συνεργασίας η οποία βρίσκεται υπο διαμόρφωση. Προαπαιτούμενο για την προώθηση αυτού του στόχου είναι το ξεπέραςμα του οργανωτικού ελλείμματος που εντοπίζεται στην περιοχή στα πεδία της οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής δραστηριότητας..

Το διακύβευμα για την Κυπριακή Δημοκρατία είναι να:

α) συμβάλλει στο ξεπέραςμα του κομβικής σημασίας ζητήματος για την περιοχή που είναι η αναντιστοιχία της κλίμακας χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού με την κλίμακα διοικητικής οργάνωσης (συμπλεγματοποίηση).

β) υπερβεί την τομεακότητα των πολιτικών μέσω μιας πιο διατομεακής και οριζόντιας προσέγγισης. Τα πεδία αυτά είναι ο αγροπεριβαλλοντικός τομέας, η ορεινή οικονομία, το εκπαιδευτικό οικοσύστημα, η προσέλκυση νέου πληθυσμού και το πλαίσιο ζωής.

Η αντιμετώπιση των παραπάνω διακυβευμάτων απαιτεί νέα οργανωτικά σχήματα και την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας.

3.3 Η οριζοντιοποίηση των πολιτικών και η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων

Η οριζοντιοποίηση των πολιτικών ενισχύθηκε στα αναπτυγμένα κράτη από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό διατομεακών ζητημάτων που προστίθενται στο κυβερνητικό έργο (κλιματική αλλαγή, κοινωνική πολιτική, δημοσιονομική κρίση, ασφάλεια κτλ. Στην ενδυνάμωση των οριζόντιων πολιτικών συνέβαλλε η Ε.Ε., με τις πολιτικές που αφορούν τις περιφέρειες των κρατών μελών και την ύπαιθρο:

- α)** περιφερειακή πολιτική (μεταβιβάσεις κεφαλαίων προς φτωχότερες χώρες και περιοχές)
- β)** κοινωνική πολιτική (επαγγελματική κατάρτιση, κοινωνική προστασία, υγεία- ασφάλεια των εργαζομένων και υψηλό επίπεδο απασχόλησης)
- γ)** περιβαλλοντική πολιτική (συμβιβασμός του στόχου της οικονομικής ανάπτυξης με τις προδιαγραφές ποιότητας για το περιβάλλον)

Για την ανταπόκριση σ' αυτή τη νέα πρόκληση της οριζοντιοποίησης των πολιτικών απαιτούνται: για τον δημόσιο τομέα, κατάλληλες δομές, ανθρώπινο δυναμικό και η απαραίτητη κουλτούρα. Για την τοπική κλίμακα, η ενεργή συμμετοχή των τοπικών δρώντων (πχ η πολιτική υποδοχής νέου πληθυσμού). Στην περίπτωση αυτή ο σχεδιασμός καλείται να προτείνει δράσεις στη μικρή κλίμακα, για αποφάσεις που έχουν παρθεί σε ανώτερο επίπεδο (Παγκόσμιο, Ευρωπαϊκό, εθνικό) πχ για την κλιματική αλλαγή.

Οι οριζόντιες Δημόσιες παρεμβάσεις της ΕΣΑΟΚ

Η δημόσια παρέμβαση στην περιοχή του Τροόδους προσδιορίστηκε από την απουσία μιας πολιτικής για το βουνό και την υποκατάσταση από μια ευρύτερη δημόσια πολιτική η οποία εμφανίζει δυσκολίες προσαρμογής στις ορεινές συνθήκες (νέα οικονομία, στέγη, μικρή βιοτεχνία, κτλ.). Στο πλαίσιο αυτό, το εμπόδιο που αντιμετωπίζει ο σχεδιασμός για την περιοχή Τροόδους είναι ότι η Κύπρος αποτελεί μια ενιαία περιφέρεια, δεν έχει προωθήσει την αποκεντρωμένη συνεργασία, ενώ η περιοχή δεν διαθέτει εκτός από μικρές αναπτυξιακές εταιρείες άλλη δομή ενιαίας εκπροσώπησης. Προκύπτει το ζήτημα ότι η Δημόσια Διοίκηση δεν μπορεί να αναλάβει μόνη της τον αναπτυξιακό ρόλο γιατί η Εδαφική Πολιτική της Ε.Ε., βασίζεται και απαιτεί δομές συνεργασίας και συντονισμού και στο κάτω επίπεδο.

Εμφανίζεται η ανάγκη ενίσχυσης δομών οριζόντιων παρεμβάσεων σε ένα πλαίσιο αποκεντρωμένης συνεργασίας μεταξύ φορέων της περιοχής και των εμπλεκόμενων δημόσιων υπηρεσιών για την εφαρμογή σχεδίων δράσης υπό την εποπτεία των τελευταίων.

Από τη διάγνωση προκύπτει ότι μέρος των παρεμβάσεων στην περιοχή θα είναι διατομεακές και οριζόντιες. Πράγματι, τα δίπολα γεωργία-περιβάλλον, υγεία-κοινωνική πρόνοια, γεωργία-μεταποίηση, κτλ., αλλά και η απουσία κρίσιμης πληθυσμιακής μάζας υποχρεώνουν να

αναζητηθούν διατομεακές λύσεις για κεντρικά θέματα (εκπαίδευση – επιχειρηματικότητα, υπηρεσίες κ.α.). Η εθνική ορεινή πολιτική πρέπει να συνδυαστεί με άλλες πολιτικές για την προώθηση τέτοιων θεμάτων (υποδοχή πληθυσμού, συμπλεγματοποίηση υπηρεσιών, οικολογική μετάβαση κ.α.). Αυτός ο συνδυασμός πολιτικών με οριζόντιους στόχους απαιτεί στενή συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων δημόσιων υπηρεσιών και των τοπικών δρώντων.

Από τις διαβουλεύσεις και τα συμπεράσματα των Συνεδρίων διαπιστώθηκε η ανάγκη ενίσχυσης της οριζόντιας συνεργασίας αλλά και του συντονισμού μεταξύ διαφόρων Τμημάτων και Διευθύνσεων των Υπουργείων σε συγκεκριμένα πεδία εφαρμογής οριζόντιων πολιτικών (αγρο-οικολογική προσέγγιση, συνδυασμός πρωτοβάθμιας υγείας, κοινωνικής φροντίδας και προσχολικής ηλικίας, κτλ.). Πιο συγκεκριμένα, προκύπτει ότι:

- α)** τα υπουργεία που είναι πιο εκτεθειμένα στις δυνάμεις των αγορών (Εμπορίου, τουρισμού) ή τα αντικείμενά τους βρίσκονται διεθνώς στο επίκεντρο αλλαγών και νέων προσεγγίσεων (παιδεία, περιβάλλον) είναι πιο ανοικτά στο διάλογο, σε νέες προσεγγίσεις και αναζητήσεις καινοτομικών λύσεων. Αντίθετα, θεωρούνται πιο εσωστρεφή και λιγότερο ανοικτά σε οριζόντιες συνεργασίες τα κυβερνητικά Τμήματα που ασχολούνται με τομείς όπου το βουνό θεωρείται μη ανταγωνιστικό (γεωργία) ή οι φυσικοί πόροι είναι εθνικής σημασίας.
- β)** τα μέλη των τεχνικών επιτροπών διαθέτουν στην πλειονότητά τους, τα απαιτούμενα προσόντα ωστόσο, για την διεκπεραίωση του έργου τους είναι αποδέκτες περιορισμένων πληροφοριών οι οποίες διοχετεύονται ανάντη και κατόντη του τομέα τους (silos Management),
- γ)** παρότι η εξειδίκευση που διαθέτουν είναι σημαντική και αναγκαία για την κατανόηση μιας διαλειτουργικής παρέμβασης, η σύνδεσή της με άλλες πληροφορίες γειτονικών εξειδικεύσεων ιδιαίτερα για τις ορεινές περιοχές ενώ είναι ακόμη πιο σημαντική, υστερεί.

Οι όποιες αδυναμίες παρατηρήθηκαν στο πεδίο της οριζόντιας συνεργασίας έχουν τις ρίζες τους στο γεγονός ότι οι δημόσιες παρεμβάσεις σχεδιάζονται παραμένοντας εστιασμένες στην παραδοσιακή "ορθολογική" διαδικασία: (α) εντοπισμός ενός προβλήματος, (β) λήψη πολιτικής απόφασης για την αντιμετώπισή του, και (γ) ορισμός προγράμματος δράσης που προσδιορίζει τους στόχους, τους πόρους, τα νομοθετικά μέσα καθώς και τους διοικητικούς φορείς που είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση του προγράμματος. Αυτό το πρότυπο παρέμβασης εμφανίζει δύο περιορισμούς για την περιοχή:

- α)** η δημόσια διοίκηση παραμένει οργανωμένη λειτουργικά και κάθετα γύρω από μια λειτουργία (π.χ., εργασία, στέγαση, υγεία, κτλ.) και λιγότερο γύρω από ένα πρόβλημα (π.χ. κοινωνικός αποκλεισμός, έξοδος νέων, περιβάλλον-γεωργία, υποδοχή πληθυσμού, εκπαίδευση – επιχειρηματικότητα, πολιτισμός – οικονομία, κτλ.). Οι οριζόντιες σχέσεις μεταξύ αυτών των λειτουργιών και συνεπώς η ενσωμάτωση αυτών των λειτουργιών, είναι αδύναμες, περιορίζοντας την ικανότητα αντιμετώπισης διαλειτουργικών προβλημάτων.

- β)** η επιτυχία των δημόσιων πολιτικών εξαρτάται όχι μόνο από την ικανότητα των δημόσιων φορέων αλλά και από την κινητοποίηση και τη συνεργασία πολυάριθμων φορέων, είτε πρόκειται για δικαιούχους προγραμμάτων είτε για φορείς της κοινωνίας των πολιτών ή τον επιχειρηματικό κόσμο.
- γ)** Ο χαμηλός βαθμός οργάνωσης αλλά και συνεργασίας από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών και των επιχειρήσεων (η περιοχή του Τροόδου δεν διαθέτει ισχυρό κοινωνικό κεφάλαιο ούτε οργανωμένες παραγωγικές ομάδες) εξηγεί την μέτρια αποτελεσματικότητα και τα όρια της δημόσιας παρέμβασης.
- δ)** Οι διυπουργικές αποφάσεις για την προσέγγιση ενός προβλήματος δεν αποδίδουν αν δεν συνοδεύονται από ξεκάθαρα σχέδια δράσης ως προς το ρόλο του κάθε συμμετέχοντα και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Σήμερα, οι δημόσιες πολιτικές επεξεργάζονται πλέον σε ένα πολύπλοκο θεσμικό πλαίσιο όπου αλληλοεπιδρούν διάφοροι παράγοντες. Το οργανωτικό έλλειμμα στην περιοχή και οι δυσκολίες οριζόντιας συνεργασίας εμποδίζουν την προώθηση οριζόντιων πολιτικών επειδή συνήθως οι υπηρεσίες αδυνατούν να κατανοήσουν και να μεταφράσουν σε δράσεις τους συλλογικούς στόχους μιας οριζόντιας παρέμβασης και επικεντρώνονται στους δικούς τους στόχους. Η κατάσταση αυτή εμποδίζει τη Διοίκηση να έχει ένα ενιαίο όραμα για την οριζόντια παρέμβαση στις ορεινές περιοχές. Η υιοθέτηση της εγκάρσιας διαχείρισης ενός ζητήματος θα ενισχύσει την ικανότητα της Διοίκησης να αξιολογεί το προσδοκώμενο αποτέλεσμα με βάση την αποτελεσματικότητα, το κόστος, τον απαιτούμενο χρόνο αλλά και την ικανοποίηση των επωφελομένων κοινωνικών ομάδων.

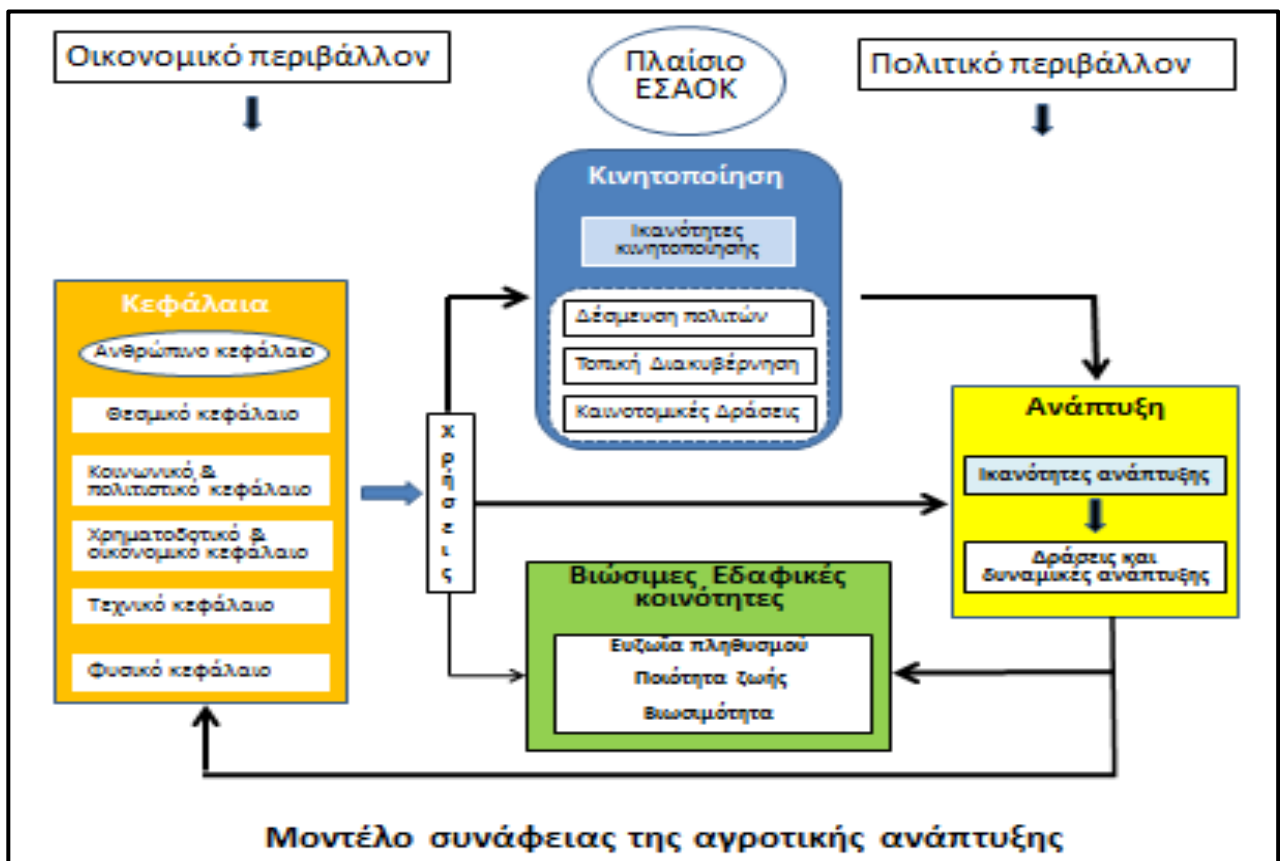
Για το ξεπέραςμα αυτού του εμποδίου, θεωρείται αναγκαίο:

- α)** Η εντολή για την ανάληψη δράσης να είναι ξεκάθαρη μέσω σχεδίων δράσης από τα οποία θα προκύπτουν οι στόχοι, τα μέσα και τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Τέτοια πεδία όπου απαιτείται ιδιαίτερη συνεργασία και συντονισμός είναι η πολιτική υποδοχής, η διαχείριση Φυσικού Περιβάλλοντος και η Νέα Ορεινή Οικονομία. Για να μην καταστούν ανενεργά αυτά τα σχέδια δράσης, απαιτείται η ενεργή συμμετοχή των τοπικών ομάδων και δρώντων. Ο περιορισμός της εκπροσώπησης σε εθνικές παραδοσιακές δομές δεν αποδίδει. Για τα τοπικά ζητήματα είναι αναγκαία η συμμετοχή όσων εμπλέκονται άμεσα σε ένα πρόβλημα.
- β)** Ενδιάμεσες δομές διαχείρισης στο πλαίσιο μιας αποκεντρωμένης συνεργασίας. Η διάγνωση εντόπισε πεδία (πολιτισμός, Εκπαίδευση – Επιχειρηματικότητα, Φυσικοί Πόροι) όπου χρειάζεται να λειτουργήσουν ενδιάμεσες δομές. Θα πρέπει να αποτελέσουν αυτές οι δομές πιλοτικά εργαστήρια για τη συνεργασία μεταξύ Υπουργείων αλλά και Τμημάτων των Υπουργείων (πχ Τμήματα Γεωργίας, Δασών, Περιβάλλοντος, Θήρας και Πανίδας,) ώστε να αποφεύγονται αλληλοεπικαλύψεις και να προωθούνται συναινετικά σχέδια διαχείρισης.

Οι συνεργασίες αυτές θα προσφέρουν μια σφαιρική εικόνα για ζητήματα που αφορούν την περιοχή, απαιτούν οριζόντια παρέμβαση και αξιολογή εμπειρία. Οι συγκεκριμένες δομές πρέπει να συμμετέχουν στη διακυβέρνηση που θα διαμορφωθεί για να στηρίξει διατομεακές και οριζόντιες εφαρμογές. Για την υποστήριξη αυτής της συμμετοχής θα πρέπει για την κάθε δομή να καθοριστούν επακριβώς, τρόποι διάδρασης και λήψης αποφάσεων, οι ρόλοι και τα εργαλεία που σχετίζονται με αυτές τις οριζόντιες παρεμβάσεις.

γ) Η δημόσια πολιτική για τις ορεινές περιοχές η οποία στοχεύει στη βιώσιμη ανάπτυξη και υιοθετεί την εδαφική ανάπτυξη, πρέπει να συνοδεύεται από την **κινητοποίηση** και την ενδυνάμωση των **ικανοτήτων** των πολιτών της περιοχής ώστε να συμμετέχουν τοπικά ενεργά σε οριζόντιες δράσεις και σε συνεργασίες.

Το παρακάτω **αιτιώδες πρότυπο της ανάπτυξης** της περιοχής¹ δείχνει τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η ικανότητα κινητοποίησης της τοπικής κοινωνίας. Η **κινητοποίηση** προσδιορίζει την **ανάπτυξη** η οποία με τη σειρά της ορίζει τη **βιωσιμότητα** των κοινοτήτων.

¹ Το μοντέλο αυτό έχει αναπτύξει ο καθηγητής του Université du Québec à Rimouski JEAN Bruno (2014).

Η τελική αξιολόγηση της μεταβλητής «**κινητοποίηση**» βασίζεται στον εξής ορισμό της: «η ικανότητα μιας συγκεκριμένης περιοχής να ενθαρρύνει τη συμμετοχή των διαφόρων κατηγοριών πολιτών που την συνθέτουν για τον καθορισμό κοινών στόχων και καινοτόμων συλλογικών δράσεων, την ενίσχυση των εσωτερικών δικτύων επικοινωνίας και την εφαρμογή αποτελεσματικής διακυβέρνησης ικανής να αντιμετωπίσει τις συγκρούσεις».

Προκύπτει ότι η κινητοποίηση εξαρτάται από την εξασφάλιση διεργασιών (εκπαίδευση, επιχειρηματικότητα, αξιοποίηση κληρονομιάς, ανάδειξη ιδιότυπων πόρων, κτλ.) για την ενίσχυση των αναπτυξιακών ικανοτήτων της περιοχής και μιας αναπτυξιακής δυναμικής προερχόμενη από καινοτομικές δράσεις. Με βάση αυτόν τον ορισμό, ορίζονται και θα αξιολογούνται τρεις τομείς παρέμβασης που στηρίζουν την διαδικασία της κινητοποίησης :

- α)** εμπλοκή των πολιτών,
- β)** λειτουργία δομών διακυβέρνησης και
- γ)** εφαρμογή καινοτόμων δράσεων

Για την επιχειρησιακή ενεργοποίηση των παραπάνω αξιολογήθηκαν δείκτες² που σχετίζονται με την ικανότητα των τοπικών δρώντων να :

- ⇒ ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των πολιτών και την κοινωνική δέσμευση,
- ⇒ δημιουργήσουν μια κοινή βούληση παρέμβασης και
- ⇒ ενισχύσουν το επιχειρηματικό πνεύμα και την αμοιβαιότητα στο εσωτερικό της περιοχής.

Αξιολογήθηκε επομένως, με βάση την διάγνωση, η ύπαρξη τέτοιων διεργασιών και ο **βαθμός** συμβολής τους στην ενίσχυση των ικανοτήτων των ατόμων, ομάδων, οργανώσεων του Τροόδους ώστε να συντονίσουν τις συνεργασίες τους και να προχωρήσουν σε καινοτομικές δράσεις.

Διερευνήθηκε σε ποιο βαθμό η κινητοποίηση ενεργοποιεί εδαφικά σχέδια και προωθεί την κοινωνική μάθηση προκαλώντας "Ανάπτυξη". Στη συνέχεια, αξιολογήθηκε ο βαθμός ενίσχυσης των "ικανοτήτων ανάπτυξης" και αύξησης των "αναπτυξιακών δράσεων" με βάση δείκτες (σεμινάρια, σύστημα συμβουλών, ενεργή συμμετοχή, αριθμός σχεδίων και δράσεων, κτλ.).

Η διάγνωση φανέρωσε ότι η περιοχή του Τροόδους πάσχει στον τομέα της κινητοποίησης και της ενίσχυσης των "ικανοτήτων ανάπτυξης" παρά το αξιόλογο έργο των αναπτυξιακών εταιρειών και τις προσπάθειες που καταβάλλει η ΕΤΑΠΤ. Υπάρχει ανάγκη συντονισμένων παρεμβάσεων ικανών να ενισχύσουν τις αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής, εστιάζοντας στις ικανότητες κινητοποίησης μέσω της ένταξης περισσότερων πολιτών, τον αποτελεσματικό συντονισμό και την ενεργή συμμετοχή των τοπικών δρώντων σε καινοτομικές δράσεις.

---

² Για την αξιολόγηση αυτή λήφθηκε υπόψη η μεταβλητή «**Κεφάλαια**» όπως αυτή διαμορφώνεται στην περιοχή (ανθρώπινο, θεσμικό, φυσικό κτλ.) και των εντοπισμένων χρήσεών τους (πχ η έξοδος των νέων -ανθρώπινο κεφάλαιο- όπως και η υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων -φυσικό κεφάλαιο- δεν συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής).

A. Η επιλογή της μη ενιαίας και ολοκληρωμένης παρέμβασης (Σενάριο τάσεων)

να αφεθεί η περιοχή του Τροόδους χωρίς ενιαίο αναπτυξιακό σχεδιασμό, στη σημερινή διαδικασία ενσωμάτωσής της με συνεπακόλουθο την μετατροπή της σε τόπο αναψυχής, κυρίως Β' κατοικίας και την ενίσχυση των χωρικών ανισοτήτων. Το σενάριο αυτό συνδέει την ανάπτυξη της περιοχής με την επέκταση του ρόλου των αστικών κέντρων. Αυτό το πρότυπο ανάπτυξης έχει ως αποτέλεσμα ότι αδρανοποιεί τον χώρο και δεν συμβάλλει στην αξιοποίηση των ενδογενών δυνάμεων. Προκύπτει από την διεθνή εμπειρία ότι δεν συμβάλλει πλέον στην ανταγωνιστικότητα ορεινών και «δύσκολων περιοχών όπως αυτή του Τροόδους.

Στην περίπτωση αυτή, θα εξασφαλισθεί η προστασία των φυσικών πόρων λόγω της εμπειρίας και της υψηλής διαχειριστικής ικανότητας του Τμήματος Δασών και του Τμήματος Περιβάλλοντος. Το κόστος ωστόσο, θα είναι υψηλότερο λόγω της συνέχισης της εγκατάλειψης της γεωργικής γης. Το σενάριο αυτό δεν μπορεί να ανασχέσει εύκολα την δημογραφική αποδυνάμωση της περιοχής και ιδιαίτερα την έντονη αύξηση της γήρανσης. Θα συνεχισθεί η τάση μείωσης του παραγωγικού και επιχειρηματικού δυναμικού της περιοχής με ιδιαίτερες επιπτώσεις στην εγκατάλειψη της γης, στο περιβάλλον και στη βιοποικιλότητα.

Η συνέχιση εξόδου νεαρού πληθυσμού θα εντείνει την δημογραφική εξασθένηση αλλά και την διαίρεση οικογενειών. Οι επιπτώσεις αυτής της εξόδου θα υποβαθμίσουν το πλαίσιο ζωής (εξυπηρετήσεις, κοινωνικό-πολιτιστικές δραστηριότητες) δημιουργώντας προβλήματα στην λειτουργικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών ιδιαίτερα για τα επόμενα 20 χρόνια (υψηλά κατά κεφαλή κόστη) και θα συμβάλλουν περαιτέρω στην αποδυνάμωση των λειτουργιών του οικιστικού δικτύου. Η όλη εξέλιξη θα αυξήσει το κόστος φροντίδας των ηλικιωμένων και της διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος. Όσον αφορά τέλος, την τουριστική δραστηριότητα, προβλέπεται να αναπτυχθεί ένας τουρισμός από τα παράλια, και η εγκατάσταση μονάδων με περιορισμένους δεσμούς με την περιοχή. Η συνέχιση της εξόδου ερμηνεύεται ως μια σοβαρή απώλεια εθνικής σημασίας πολιτιστικής κληρονομιάς και πολιτιστικού κεφαλαίου. Το Τρόδος θα οδηγηθεί αναπόφευκτα στη μουσειοποίησή του.

Στην προκειμένη περίπτωση, οι όποιες πρωτοβουλίες χωροταξικών και αναπτυξιακών σχεδιασμών θα αναλαμβάνονται από τις υπηρεσίες της Κυπριακής Δημοκρατίας ενώ εκτιμάται ότι θα ενισχύεται όλο και περισσότερο η ενεργή συμμετοχή σ' αυτούς του σχεδιασμούς και δράση των αστικών κέντρων της Λευκωσίας και ιδιαίτερα της Λεμεσού. Ως προς τη διαχείριση του χώρου αναμένεται να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο ο ρόλος των αρμόδιων κυβερνητικών υπηρεσιών με συνεχή εξασθένηση της συμμετοχής των τοπικών δρώντων και φορέων.

Το διακύβευμα για την Κυπριακή δημοκρατία είναι αν θα επιλέξει να αφηθεί το 25% του ωφέλιμου χώρου της ελεύθερης Κύπρου για χρήση αναψυχής στο πλαίσιο ενός χωρικού προτύπου βασισμένο στην υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων στις παραθαλάσσιες και αστικές περιοχές.

B. Εναλλακτική επιλογή: σχεδιασμός και εφαρμογή στρατηγικής ενδογενούς ανάπτυξης

Εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχεδίου επανάκτησης, αναζωογόνησης και ενίσχυσης της εδαφικής συνοχής της περιοχής Τροόδους μέσω της βελτίωσης της λειτουργικότητας του χώρου του, της οικοδόμησης μιας ανταγωνιστικής ορεινής οικονομίας και της προσέλκυσης νέου πληθυσμού. Για την επιλογή αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψη το εξωτερικό ευνοϊκό περιβάλλον (πολιτικές, καταναλωτές), το πλήθος και η ποιότητα πόρων, το λανθάνον ανθρώπινο κεφάλαιο (απόδημοι, απασχολούμενοι εκτός) και το παραγωγικό δυναμικό.

Τα αποτελέσματα της διάγνωσης οδηγούν στην εκτίμηση ότι είναι δυνατόν να υιοθετηθεί η επιλογή ενός δυναμικού σεναρίου για την αναπτυξιακή πορεία της περιοχής του Τροόδους. Την εκτίμηση αυτή ενισχύουν περαιτέρω η βούληση των κατοίκων του Τροόδους όπως αυτή εκφράστηκε στις διαβουλεύσεις συμπεριλαμβανομένων και των γενικών απόψεων των μελών των τεχνικών επιτροπών, σε συνδυασμό με τη δέσμευση της Κυπριακής Κυβέρνησης για την έμπρακτη εκδήλωση εδαφικής αλληλεγγύης στις ορεινές κοινότητες της Κύπρου.

Από τη διάγνωση προκύπτει ότι η περιοχή διαθέτει αρκετά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, η αξιοποίηση των οποίων θα βοηθήσει στην αναστροφή των αρνητικών τάσεων που την χαρακτηρίζουν ως προς την συγκράτηση του πληθυσμού και την βελτίωση των αποδόσεων της τοπικής οικονομίας. Η Φήμη και οι πόροι της φυσικής και πολιτιστικής Κληρονομιάς της περιοχής βασίζονται στην ποικιλία (αρχιτεκτονική, μνημεία, τοπία, κτλ.), στην ποιότητα και στην ιστορία ενώ διαμορφώνουν ένα ελκυστικό φυσικό και αρχιτεκτονικό περιβάλλον.

Η παράλληλη και συντονισμένη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών αλλά και των κοινωνικών υπηρεσιών ιδιαίτερα για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους, είναι δυνατόν να ενισχύσει την εικόνα και την ελκυστικότητα της περιοχής ως ιδανικός τόπος κατοίκησης με εξυπηρετήσεις και ασφάλεια (υγιεινό περιβάλλον). Η εγκατάσταση οικογενειών τα τελευταία χρόνια φανερώνει την δυνατότητα υποδοχής νέου πληθυσμού αλλά προς όφελος των πιο προσπελάσιμων οικισμών. Μια ολοκληρωμένη και προσαρμοσμένη πολιτική υποδοχής θα μπορούσε να υποστηρίξει αυτές τις νέες τάσεις μετακίνησης πληθυσμού προς την περιοχή και να στοχεύσει στην καλύτερη κατανομή του στο εσωτερικό της περιοχής μέσω κινήτρων.

Τέλος, η περιοχή μπορεί να επωφεληθεί από τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη και φιλοδοξούν να βελτιώσουν από τη μια, την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών (υγεία, παιδεία, φροντίδα) και από την άλλη, την αποτελεσματικότητα των ΑΤΑ μέσω της συμπλεγματοποίησης των υπηρεσιών τους. Η ενίσχυση της συνεργασίας των Κοινοτήτων (συμπλεγματοποίηση), θα στηρίξει την προσπάθεια οργάνωσης τοπικά μιας δομής συντονισμού και εκπροσώπησης της περιοχής προς τα έξω αλλά και της ενδυνάμωσης του ρόλου των τοπικών Αναπτυξιακών Εταιρειών.

Η κάλυψη αυτού του κενού είναι στρατηγικής σημασίας για μια πιο αποτελεσματική συνεργασία με την Κυβέρνηση και τη Δημόσια Διοίκηση ιδιαίτερα για τον συντονισμό μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής αναπτυξιακής παρέμβασης. Για την αναδιοργάνωση των σχέσεων Κράτους –Περιοχής, η Κυπριακή Δημοκρατία θα μπορούσε να αναλάβει δράσεις σε τομείς όπου με βάση την υφιστάμενη κατάσταση και τη αναμενόμενη δυναμική από την εφαρμογή της ΕΣΑΟΚ, θα υπάρξει ανάγκη δημόσιας παρέμβασης, όπως:

- α)** συντονισμός των τομεακών πολιτικών προσαρμοσμένων στις συνθήκες της ορεινότητας,
- β)** προώθηση της συμπλεγματοποίησης υπηρεσιών,
- γ)** προσαρμογή της Δήλωσης Πολιτικής στις ορεινές συνθήκες του Τροόδους,
- δ)** αναδιοργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών εξισορροπώντας κάλυψη και ποιότητα,
- ε)** ενσωμάτωση του Τροόδους στη διαχείριση βασικών φυσικών πόρων εθνικής σημασίας,
- στ)** προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου στους τομείς των επιχειρήσεων,
- ζ)** πολιτικές προσέλκυσης και παραμονής νέων στα χωριά.